

archeologiem. W referacie przedstawił *wykopaliska dotyczące Kajfasza i Pilata: dokumentację literacką i archeologiczną*.

Pomijam resztę tematów przedstawionych w głównych i krótszych referatach wygłaszanych paralelnie. O całości programu, zrealizowanego od niedzieli wieczora 30 lipca do piątku wieczora 4 sierpnia 2000 roku, informuje broszura, którą każdy uczestnik otrzymał (s. 22). Dla zreferowania całości materiału i spraw omówionych trzeba by książki. Podobnie czynił ongiś ks. Eugeniusz Dąbrowski, który jako pierwszy z Polaków brał udział w General Meetings SNTS, a po powrocie z nich wydawał książkę¹.

Katowice

KS. STANISŁAW PISAREK

ks. Stanisław Wronka

ESCHATOLOGIA U SCHYŁKU TYSIĄCLECIA. 38. SYMPOZJUM BIBLISTÓW POLSKICH. KRAKÓW 2000

W Jubileuszowym Roku 2000 bibliści polscy zebrali się na kolejnym, 38. już sympozjum w Krakowie, którego stolica biskupia świętowała także swoje millenium. Sympozjum odbywało się w Centrum Resurrectionis, postmodernistycznym, pełnym symboliki duchowej kompleksie zabudowań na peryferiach miasta, należącym do Księża Zmartwychwstańców. Gościnna atmosfera domu i pogodne dni wrześnieowe nastrajały optymistycznie uczestników, sprzyjały skupieniu i refleksji.

Tematyka sympozjum była skoncentrowana na eschatologii biblijnej, zarówno ST, jak i NT, zgodnie z przeżywanym końcem wieku i tysiąclecia. Wszystkie referaty dotyczyły spraw ostatecznych, w sensie ścisłym lub szerszym. Oczywiście eschatologia biblijna nie zajmuje się, jak się to dość powszechnie mniema, ostatecznym kataklizmem, końcem świata, ale ostatecznym wykończeniem dzieła stworzenia i zbawienia. W świetle Biblii czasy eschatologiczne rozpoczęły się wraz z przyjściem Chrystusa, stąd po Nim właściwie wszystko ma w jakimś sensie wy-

¹ Ks. Eugeniusz Dąbrowski (1901-1970), pierwszy doktor nauk biblijnych z Polski na Pańskim Instytucie Biblijnym w Rzymie (1937), brał udział w General Meetings SNTS w latach 50. i 60. XX wieku. Członkiem tej organizacji został w r. 1958. Por. PIOTR NITECKI, *Ksiądz Eugeniusz Dąbrowski — Apostoł Pisma Świętego 1901-1970*, przedmowa ks. prof. Jana Stepnia, Warszawa 1982, s. 13; E. DĄBROWSKI, *Dwa kongresy*, w: *Studia biblijne i archeologiczne*, Poznań 1963, s. 1-12; *Kongres biblijny w Oxfordzie*, „Tygodnik Powszechny” 19 (1965) nr 45, s. 3-4; *Kongres biblijny w Oxfordzie 1965*, w: ks. E. Dąbrowski, *Konfrontacje. Drogi rozwoju współczesnej biblistyki Nowego Testamentu*, Poznań 1970, s. 12-18. Autor nie zaznacza jednakże sam, że brał w kongresach w Oxfordzie udział jako członek SNTS.

miar eschatologiczny. Jedynym wyłomem w eschatologicznej tematyce sympozjum był referat ks. J. Chmiela *Ugarit a Stary Testament*, podyktowany 70. rocznicą odkrycia tego starożytnego miasta semickiego.

Oficjalnego otwarcia sympozjum dokonał rano 13 września ks. Waldemar Chrostowski, wiceprzewodniczący Sekcji Biblistów Polskich, pod nieobecność przewodniczącego, ks. Ryszarda Rubinkiewicza SDB, którego zatrzymał w Lublinie Kongres Kultury Chrześcijańskiej, mający się odbyć w dniach 15-17 września. Po zainicjowaniu krótkiej modlitwy ks. Chrostowski pozdrowił serdecznie wszystkich zebranych, zwłaszcza nestorów i najmłodszych biblistów, którzy po raz pierwszy brali udział w sympozjum, oraz gości spoza Polski (Niemcy, Słowenia) i reprezentantów innych wyznań. Następnie wpisał rozpoczynające się sympozjum w kontekst Roku Jubileuszowego i zakończonego 10 września Jubileuszu Pracowników Nauki w Rzymie. Przypomniał wielką wagę, jaką Ojciec Święty przywiązuje do uniwersytetów, zwłaszcza katolickich. Uczelnie katolickie znajdują się w sercu Kościoła i są na jego służbie. Na koniec ks. Chrostowski życzył wszystkim owocnych obrad i dyskusji.

Główny zrąb sympozjum stanowiły trzy sesje. W czasie każdej z nich wygłoszono po trzy referaty, po których następowała dyskusja i komunikaty w różnych sprawach.

I sesji przed południem 13 września przewodniczył ks. Tomasz Jelonek (PAT Kraków) wraz z ks. Antonim Troniną (KUL Lublin) i ks. Józefem Kozyrą (WSD Katowice).

1. Najpierw głos zabrał ks. Andrzej Gieniusz CR (Urbanianum Rzym), który mówił na temat: *Ekskluzywizm chrystologiczny czy judaistyczny partykularyzm — alternatywa w interpretacji usprawiedliwienia przez wiarę św. Pawła*. W przeciwieństwie do teologii, w której wypracowano już zgodne stanowisko w kwestii usprawiedliwienia, ostatnio nawet wspólnie z luteranami w słynnej deklaracji, na gruncie biblistyki nie ma wciąż takiego konsensu, zwłaszcza co do tego, jak rozumieć antynomię: uczynki Prawa — wiara. Prelegent przedstawił nowe próby interpretacji „uczynków Prawa” jako znaków przynależności do przymierza, tożsamości żydowskiej. Próby te nie są jednak wystarczające, bo nie tłumaczą, dlaczego Paweł wytyka żydom konkretne grzechy i nie pozwala im zachowywać Prawa. Czyni tak dlatego, że Chrystus jest dla niego jedyną drogą usprawiedliwienia. Apostoł odrzuca judaizm, jeśli miałby być alternatywą dla Chrystusa (Ga) lub zupełnie Go wykluczał (Rz).

2. Kolejny referat, zatytułowany *Eschatologia Listu do Hebrajczyków*, wygłosił teolog protestancki, ks. Manfred Uglorz (US Katowice, ChAT Warszawa). Pokazał w nim, że główny motyw listu: zapowiedź-wypełnienie nie wyczerpuje treści pisma. Istnieje w nim jeszcze inne napięcie. Mianowicie z Chrystusem nadszedł

ostateczny czas i to, co dotąd było jedynie cieniem, stało się rzeczywistością i osiągnęło swój kres. Wierzący ma udział w tej ostatecznej rzeczywistości — już jest zbawiony, uświęcony, już wszedł do odpoczynku. Może jednak te posiadane proleptycznie dobra utracić, jeżeli nie wytrwa w wierze, nie odłoży grzechu. Napomnienia moralne są motywowane eschatologicznie.

3. Ostatnim prelegentem tej sesji był o. Tomasz M. Dąbek OSB (PAT Kraków), który przedstawił referat *Teksty eschatologiczne w listach do siedmiu Kościołów (Ap 2-3)*. Omówił w nim zapowiedzi przyjścia Chrystusa — do wszystkich na końcu czasów oraz do każdego wiernego w chwili jego śmierci, a także związane z tym przyjściem sankcje eschatologiczne w postaci nagród i kar. Następnie dokonał przeglądu tytułów przychodzącego Chrystusa, które mają konotacje eschatologiczne: Sędzia, Władca świata i Kościoła, Święty, Prawdomówny, Świadek wierny. Ukazał przy tym zakorzenienie obrazów apokaliptycznych w myśli ST i w konkretnych okolicznościach życia adresatów listów.

II sesję popołudniową poprowadzili ks. Julian Warzecha (UKSW Warszawa) oraz ks. Andrzej Kowalczyk (WSD Gdańsk) i s. Ewa Jezierska OSU (PWT Wrocław).

1. Jako pierwszy i po raz pierwszy w tej roli głos zabrał o. Andrzej Kiejza OFMCap. (KUL Lublin), prezentując temat: *Sąd Boży według Apokalipsy*. Na początku prelegent scharakteryzował terminy odnoszące się do sądu, następnie zanalizował niektóre teksty dotyczące tego problemu, na koniec podał wnioski z przeprowadzonych analiz: podmiotem sądu jest Bóg i Chrystus, sąd dokonuje się już teraz, chociaż ostatecznie będzie mieć miejsce na końcu czasów, jest to sąd sprawiedliwy i obiektywny, uniwersalny, oparty na odpowiedzialności indywidualnej, polega na objawieniu wartości czynów i zapłacie za nie, podsądnymi są szatan i ludzie należący do niego, powodem sądu są przewinienia, a jego celem pierwszorzędnym zbawienie wiernych, kara doczesna ma charakter naprawczy i wychowawczy.

2. Ks. Waldemar Rakocy CM (KUL Lublin) próbował z kolei rozjaśnić dylemat: *ἐν τῷς ἰμῶν (Łk 17, 21): Królestwo Boże 'w was' czy 'pośród was'?* Pokazał, że obydwa warianty pojawiają się w przekładach. W pierwszym wypadku chodzi o wewnętrzne posiadanie królestwa, w drugim o jego dostępność. Znaczenie „w” jest lepiej potwierdzone w literaturze greckiej, znaczenie „pośród” natomiast lepiej współgra z kontekstem historycznym czy literackim perykopy. Wydaje się, konkludował mówca, że Łukasz przejął bez zmian logion z tradycji, w której obecna już była idea królestwa wewnątrz człowieka, lub oddał niefortunnie jakiś termin aramejski, który mógł oznaczać zarówno „w”, jak i „pośród”.

3. Pod nieobecność ks. Janusza Czerskiego (Wydz. Teol. Uniwersytetu Opolskiego), który miał mówić na temat: *Idea sądu w Ewangelii Mateusza*, swój referat

Ugarit a Stary Testament, przewidziany na dzień następny, wygłosił ks. Jerzy Chmiel (PAT Kraków). Przypomniał krótko odkrycia w Ugarit (dzisiejsza Syria) zainicjowane przed 70 laty, zwłaszcza tabliczki gliniane zapisane znakami klinowymi (sylabicznymi i alfabetycznymi) głównie z XIV w. Następnie wskazał na podobieństwa między tekstami ugaryckimi a ST: terminologia i gramatyka, paralelizm w poezji, metaforyka, idee religijne. Zakończył konkluzją, że wpływ literatury ugaryckiej na ST jest niewątpliwy, dlatego odwoływanie się do niej może pomóc wyjaśnić niektóre trudności językowe i znaczeniowe w tekście biblijnym czy zobaczyć, jak rodziły się biblijne idee (np. monoteizm) w starciu z innymi przekonaniami (np. z politeizmem).

Przewodnictwo ostatniej III sesji dopołudnia 14 września objął ks. Jan Kozyra (WSD Katowice), który poprosił do stołu prezydialnego ks. Huberta Ordonu (KUL Lublin) i o. Mariana Arndta OFM (Wrocław). Do tradycyjnych już trzech referatów doszedł tym razem jeszcze komunikat archeologiczny.

1. Pierwszy prelegent, ks. Sylwester Jędrzejewski SDB (WSD Salezjanów Kraków), zajął się tematem: *'Jom Jahwe' jako kategoria eschatologiczna*. W swym referacie przedstawił bogatą i złożoną treść, którą prorocy wyrażali przy pomocy tej podstawowej kategorii eschatologicznej ST. W „dniu Jahwe” perspektywa historyczna łączyła się z perspektywą teologiczną i mesjańską, charakter negatywny interwencji Bożej (kara, trwoga) z pozytywnym (zbawienie, nadzieja), aspekt partykularny (naród wybrany lub jego reszta) z uniwersalistycznym (wszystkie narody). Dzień ten nie oznaczał końca wszystkiego, lecz nowy etap w historii zbawienia, i wzywał do nawrócenia.

2. Ks. Bogdan Poniży (UAM Poznań) zawęził swój referat *Koncepcja życia i śmierci w świetle Księgi Mądrości* do kwestii powołania człowieka do nieśmiertelności. Ostatnia księga ST zwięźcza idee eschatologiczne wcześniejszych ksiąg i mówi wyraźnie o życiu wiecznym. Czyni to jednak nie przy pomocy hebrajskiej idei zmartwychwstania, lecz greckich pojęć nieśmiertelności i niezniszczalności. Nieśmiertelność jest darem Boga, dawcy i miłośnika życia, dla człowieka sprawiedliwego, który idzie za wskazaniem Mądrości. W perspektywie życia wiecznego cierpienia, przedwczesna śmierć czy brak potomstwa tracą swój tragizm i bezsens. Bezbożny natomiast, który pograża się w bałwochwalstwie i hedonizmie, zostanie ukarany odpowiednio do swej winy.

3. Trzeci referat *Eschatologia w Listach do Tesaloniczan* wygłosił ks. Jan Załęski (UKSW Warszawa). Wyjaśnił najpierw podstawowe terminy eschatologiczne u Pawła: paruzja, dzień Pański, epifania, apokalipsa. Następnie skoncentrował się na perykopie 1 Tes 4, 13-18. W odpowiedzi na obawy chrześcijan w Tesalonicie, że umarli przed paruzją Chrystusa nie będą mieć udziału w zbawieniu, Paweł odwołuje się do dwóch argumentów: 1) jeśli Jezus rzeczywiście umarł i zmartwych-

wstał, to Bóg wyprowadzi z Nim również tych, którzy w Nim umarli; 2) słowo Pańskie, tutaj Chrystusa, zapewnia, że zmarli połączą się z Nim wcześniej niż ci, których paruzja zostanie żywych. Ostateczna konkluzja jest więc bardzo pocieszająca: zawsze będziemy z Panem, nieważne, czy jako żywi, czy jako umarli, i dlatego nie ma powodów do smutku.

Po nim o. Marian Arndt OFM (Wrocław) przedstawił komunikat archeologiczny dotyczący wykopalisk prowadzonych w Jordanii. Wspomniał o ekspedycji niemieckiej, która odkryła w biblijnej Gadarze, dzisiejsze Umm Qeis, pozostałości z okresu rzymskiego: bramę Tyberiadzką i grobowiec oraz resztki krypty protochrześcijańskiej, która wskazuje na to, że grobowiec łączono z perykopą ewangelijną o wypędzeniu demonów (por. Mt 8, 28-34 i par.). W V w. nad całością wybudowano dużą bazylikę dla pielgrzymów, którzy przybywali tu, aby uczcić cud Jezusa. Następnie poinformował o badaniach Kanadyjczyków w Madabie, mieście położonym niecałe 10 km na południowy wschód od Góry Nebo, znanym ze steli Meszy z IX w., ST oraz pism Józefa Flawiusza. Znalezione tam ślady zamieszkiwania już w 3-2 tys., a potem pozostałości z okresu XII-VII w. (mury miejskie z epoki żelaza) i III-II w. Sam o. Arndt brał udział w ekspedycji szkoły franciszkańskiej, która prowadziła wykopaliska w wiosce Nitil, położonej niecałe 10 km. na południowy wschód od Madaby. Natrafiono tam na ślady po grobowcu i kościele. Inskrypcje wymieniają św. Sergiusza oraz Aretasa, syna Aretasa z VI w., króla Arabów, który był chrześcijaninem. Badania dowiodły również, że na tym terenie stacjonowały wojska rzymskie. Na koniec mówca poinformował, że idąc za sugestią Jana Pawła II, wznowiono wykopaliska w Kafarnaum i że szkoła franciszkańska, w tym także Polacy, współpracuje z misją w Betsaidzie.

W czasie każdej sesji wywiązywała się ożywiona dyskusja na temat problemów poruszonych w referatach. Znakomicie wyjaśniała ona i dopełniała wystąpienia, niestety z braku czasu musiano ją zwykle przerywać. Pojawiła się więc propozycja, aby na przyszłość ograniczyć ilość referatów i skrócić je na korzyść dyskusji.

Wieczorem 13 września miało miejsce jeszcze jedno spotkanie, nie będące w programie, które dotyczyło ćwiczeń z biblistyki. W systemie uniwersyteckim obok wykładów prowadzone są bowiem ćwiczenia jako uzupełnienie i dopełnienie tych pierwszych. Wydziały teologiczne są również zobowiązane do nich. Swoim doświadczeniem w tym zakresie podzielili się o. Andrzej Kiejza OFM Cap., ks. Józef Kozyra i ks. Stefan Szymik MSF. Omówili krótko cel i tematykę ćwiczeń, organizację zajęć, wykorzystywane metody i pomoce, sposób oceniania studentów. Po ich wystąpieniach nawiązała się dyskusja, w czasie której inni bibliści prowadzący ćwiczenia dopowiadali swoje uwagi i spostrzeżenia.

W czasie sympozjum zakomunikowano też szereg ciekawych inicjatyw związanych z Biblią, studiami nad nią czy jej upowszechnianiem. Wymieńmy przynajmniej te najważniejsze.

Ks. Tomasz Siuda przedstawił interesujący pomysł poznański *Modlitwy katedr polskich*. Począwszy od stycznia 2000 r. co miesiąc w katedrze poznańskiej jeden z wybitnych aktorów polskich recytuje jakiś tekst biblijny i fragment religijnej literatury polskiej. Recytację poprzedza komentarz biblisty, filologa lub historyka, a dopełnia muzyka chóralna. Kolejne spektakle są następnie powtarzane w innych katedrach polskich. Inicjatorzy chcą w przyszłym roku rozszerzyć ten projekt na całą Europę pod nazwą «*Verba Sacra*» *Modlitwa katedr europejskich* i zaprezentować teksty biblijne w dwunastu najstarszych katedrach naszego kontynentu (więcej informacji zawiera specjalna ulotka).

Z kolei ks. Jerzy Chmiel zaproponował, aby przygotować polski przekład Septuaginty. Miałoby to być dzieło egzegetów i filologów o charakterze międzykonfesyjnym. Istnieją podobne przekłady lub projekty w języku angielskim, francuskim, włoskim i hebrajskim (zob. jego artykuł *Biblia Aleksandryjska po polsku?*, „*Analecta Cracoviensia*” 19 [1997], s. 113-115).

Do przeprowadzenia w Roku Biblii uroczystej intronizacji Pisma Świętego w każdej parafii zachęcał ks. Stanisław Chareźga. Uroczystość taką powinno poprzedzić przygotowanie dalsze i bliższe; to ostatnie miałoby postać triduum bezpośrednio przed intronizacją. Materiały pomocnicze do przeprowadzenia intronizacji, opracowane przez niego, zostały opublikowane przez Wydawnictwo Kurii Przemyskiej w trzech tomikach: 1. Czytanie Pisma Świętego w rodzinie, 2. Triduum i intronizacja Pisma Świętego w parafii, 3. Biblijne czytanki październikowe.

Ks. Julian Warzecha wystąpił z propozycją opracowania ujednoliconych nazw biblijnych w języku polskim, które byłyby wykorzystywane w nowych tłumaczeniach Pisma Świętego.

Ks. Piotr Ostański zakomunikował natomiast, że przygotowywana przez niego polska bibliografia biblijna za lata 1945-1999 jest na ukończeniu. W przyszłym roku ukaże się w trzech tomach oraz na CD. Będzie zawierać szereg indeksów ułatwiających wyszukiwanie potrzebnych pozycji.

Wreszcie p. Barbara Enhole Narzyńska, dyrektor wydawnictwa Towarzystwa Biblijnego w Polsce (Towarzystwo skupia 11 Kościołów), podziękowała za współpracę w przygotowywaniu Biblii ekumenicznej, której patronuje o. Augustyn Janowski OSB, i poinformowała, że do tej pory wydano trzy Ewangelie: według św. Mateusza, według św. Łukasza (w 7 językach, z okazji spotkania zorganizowanego przez wspólnotę z Taizé w grudniu 1999 r.) i według św. Marka (w 5 językach, z okazji Światowych Dni Młodzieży w Rzymie w sierpniu 2000 r.; Ojciec Święty wpisał własnoręczną dedykację na jednym egzemplarzu).

Uczestnicy sympozjum mogli nie tylko usłyszeć, co w ostatnim czasie wyszło lub wkrótce się ukaże na rynku księgarskim, ale także nabyć jakąś pozycję. W holu bowiem swoje publikacje wystawiły wydawnictwa, których liczba wraz z upływem sympozjum powiększała się. Obecność swą zaznaczyły między innymi z Warszawy: Oficyna Wydawnicza „Vocatio”, Wydawnictwo Naukowe PWN i Wydawnictwo Towarzystwa Biblijnego w Polsce, a z Krakowa: Wydawnictwo UNUM, The Enigma Press i Wydawnictwo Zmartwychwstańców Alleluja. Można też było nabyć książki innych wydawnictw. Dzięki ich pracy literatura biblijna w języku polskim wzbogaca się szybko o nowe, ciekawe pozycje, wśród których są zarówno oryginalne opracowania naszych autorów, jak i cenne tłumaczenia autorów zagranicznych. Warsztat polskiego biblisty zaczyna upodabniać się do warsztatu biblisty za granicą.

Specjalistyczne referaty, dyskusje, publikacje nie przysłoniły Bożego wymiaru Pisma Świętego. Pomocą w tym była liturgia Mszy św. sprawowana w kościele Tajemnicy Emaus na początku każdego dnia obrad. Słuchając czytań mszalnych, uczestnicy otwierali się na działanie Słowa Bożego, które inspirowało do modlitwy i stawało się programem życia. Zachęcali do tego kaznodzieje: ks. Jerzy Chmiel przypominał, aby nie tylko żyć ze Słowa, przekazując Je i objaśniając innym, ale żyć Nim, natomiast ks. Andrzej Kowalczyk wzywał do czujności i przeciwdziałania próbom pomniejszania Słowa, przysłaniania Jego Bożego blasku.

Pod koniec sympozjum miała miejsce miła uroczystość wręczenia księgi pamiątkowej ks. Stanisławowi Mędałi *Słowo Twoje jest prawdą*. Dorobek Jubilata przedstawił ks. Julian Warzecha, podkreślając jego liczne publikacje polskie i zagraniczne oraz rozległą działalność dydaktyczną i organizacyjną. Ks. Mędała podziękował za ten dar, który odbiera jako znak uznania i życzliwości ze strony biblistów. Ks. Waldemar Chrostowski zaapelował przy tej okazji, aby wręczanie ksiąg pamiątkowych właśnie na sympozjach stało się zwyczajem. Na najbliższy czas zaplanowano wydanie kilku takich ksiąg.

Poinformował też o staraniach związanych z utworzeniem Katolickiego Stowarzyszenia Biblistów Polskich. Statut jest już opracowany i został przesłany do Sekretariatu Konferencji Episkopatu Polski celem zatwierdzenia. Kiedy to nastąpi, każdy z biblistów otrzyma jego egzemplarz i formularz deklaracji wstąpienia do Stowarzyszenia. Mimo że Stowarzyszenie ma być „katolickie”, będzie również otwarte dla biblistów innych wyznań. Z chwilą utworzenia Stowarzyszenia Sekcja Biblistów Polskich przestanie istnieć.

Z kolei zasugerował, po wcześniejszej konsultacji, termin i miejsce następnego sympozjum Biblistów Polskich, pierwszego w nowym wieku i tysiącleciu: trwałoby ono podobnie od wtorku do czwartku i miało miejsce w dniach 11-13 lub

18-20 września 2001 r. w Gnieźnie lub Łowiczu. Większość opowiedziała się za terminem późniejszym 18-20 września i za Gniezmem.

Na koniec ks. Chrostowski dokonał zamknięcia sympozjum. W ostatnim słowie podziękował wszystkim uczestnikom, zwłaszcza prelegentom i uczestnikom dyskusji, jak również organizatorom i gospodarzom. Według listy obecności w sympozjum wzięły udział 102 osoby, więcej niż w roku ubiegłym w Kielcach. Uczestnicy reprezentowali wszystkie uczelnie i wydziały teologiczne w Polsce (także te powstałe w ostatnim roku) oraz niektóre wydziały i towarzystwa zainteresowane Biblią (np. Wydział Orientalistyki Uniwersytetu Jagiellońskiego, Towarzystwo Biblijne w Polsce); były też osoby nie związane z żadną uczelnią czy ośrodkiem. Przeważali zdecydowanie księża, ale liczba siostr zakonnych oraz świeckich, pań i panów, wzrosła w porównaniu z rokiem ubiegłym, z czego należy się cieszyć, powiedział ks. Chrostowski. Podkreślił następnie serdeczną atmosferę, wzajemną życzliwość i niezwykle skupienie, z jakim słuchano wystąpień. To słuchanie jest, jego zdaniem, elementem bardzo istotnym i decyduje w nie mniejszym stopniu o powodzeniu sympozjum niż zabieranie głosu. Zapowiedział, że materiały z tego sympozjum będą wydrukowane w *Collectanea Theologica* 1/2001.

Uczestnicy wyjeżdżali z Krakowa ubogaceni i zadowoleni. Sympozjum było czasem owocnej, wspólnej pracy, wymiany poglądów i doświadczeń, nawiązywania i umacniania kontaktów, rodzenia się nowych pomysłów. Spotkanie z drugimi dawało okazję do poszerzenia własnej wiedzy, pomagało rozwiązać przeżywane trudności, zobaczyć na nowo sens swoich wysiłków, stymulowało do dalszej pracy badawczej i dydaktycznej. W niejednym rodził się może żal, że to już koniec, ale przecież za rok znów będzie okazja do spotkania się i wzajemnego ubogacenia w czasie kolejnego sympozjum.

Kraków

KS. STANISŁAW WRONKA

ks. Kazimierz Panuś

SPRAWOZDANIE PREZESA POLSKIEGO TOWARZYSTWA TEOLOGICZNEGO W KRAKOWIE ZA ROK 1999

I. STAN TOWARZYSTWA

1. Ostatnie Walne Zebranie Polskiego Towarzystwa Teologicznego w Krakowie odbyło się w dniu 23 lutego 1999 r. Obejmowało ono część sprawozdawczą za